Tento text má ambíciu poukázať na niektoré východiská, problémy a niektoré spôsoby ich riešenia v súvislosti s informatizácou spoločnosti na pozadí vstupu Slovenska do Európskej únie. Slovensko musí vstúpiť do Európskej únie s jasnými predstavami v oblasti informatizácie i znalostného hospodárstva, ktoré je možné vyjadriť víziou a podoprieť reálnymi krokmi.

Koncepcia prístupu k informatizácii v SR

Prehlbovanie a rozširovanie integračného procesu v Európskej únii je v podstate koordinovanou adaptáciou členských a kandidátskych krajín na stále silnejšie trendy globalizácie a novej ekonomiky. Vyspelá Európa má v tomto smere zatiaľ zhruba 5 až 6 ročné zaostávanie za USA. Túto stratu sa pripravuje programovo prekonať a stať sa najkonkurencieschopnejšou poznatkovou ekonomikou na svete. Európsky kontinent sa má premeniť na zónu flexibilnej pracovnej sily, špičkových informačných technológií, inovačného prostredia, podnikateľského ducha a dynamického ekonomického prostredia (Šikula, M.: Ekonomické súvislosti globalizácie. *BIATEC*, 11, 2003, č. 2, s. 4-7).

Nedá sa presne určiť, aký bude rozvoj Európy v najbližšom desaťročí. Možné sú rôzne smery. Tu popísané scenáre majú povzbudiť k rozmýšľaniu o budúcnosti Európy. Nie sú to odhady, skôr štylizované verzie možných následkov rozšírenia Európskej únie. Scenáre sa zakladajú na dvoch faktoroch rozvoja Európy (Rozšírenie Európy: Pochopme dopady. *Economist Intelligence Unit.,* 2003, 105 s.):

1. silná alebo slabá podpora európskej integrácie jednotlivými štátmi.
2. silná alebo slabá podpora hospodárskej liberalizácie jednotlivými štátmi.

Vzťahy medzi týmito faktormi vedú k štyrom scenárom:
Scenár 1:
Pekný Brusel. Silná podpora integrácie aj liberalizácie.
Pravdepodobnosť 15%.
Scenár 2:
Európa proti sebe. Silná podpora integrácie a slabá podpora liberalizácie.
Pravdepodobnosť 30%.
Scenár 3:
Slepá ulička a rozvoj. Slabá podpora integrácie a silná podpora liberalizácie. Pravdepodobnosť 40%.
Scenár 4:
Eurokríza. Slabá podpora integrácie aj liberalizácie.
Pravdepodobnosť 15%.

Scenáre sa nemusia navzájom vylučovať. Budúcnosť bude určite zložitejšia, pretože elementy rôznych scenárov sa v realite môžu prekrývať. Definovanie štyroch krajných bodov je však potrebné pre vytýčenie plochy, na ktorej sa Európa môže rozvinúť.

Nesledovať spoločné úsilie eEurope^{+} znamená cielene sa snažiť dostať na chvost európskych krajín. Budúci vývoj však nie je jednoznačný, môžu byť problémy. Vstup do Európskej únie, to je možnosť expanzie. Ale koho, ktorej strany? Ako sme na to pripravení? Aké kroky koná v tejto oblasti naša armáda štátnych inštitúcií a ich satelitov? Podľa novín by sme mohli povedať, že len neúspešne roky bojuje s korupciou.

Konanie len preto a tak, ako to vyžaduje Európska únia, bez vlastných prínosov, to je len plnenie príkazov. Nesmie absentovať zapojenie vlastného intelektu, vlastných potrieb Slovenska, zohľadňujúcich na pozadí možný (variantný) vývoj Európy.

Čo je inteligencia? To je IQM – IQ manažment (manažment vedomostí). To je schopnosť mať nápady a inovácie, ktoré vieme realizovať a trh, ktorý náš produkt akceptuje a zaplatí. Ideálom je byť jedinečný. Byť jedinečný je vo svojom dôsledku to isté, ako byť prvý. Každý krok na ceste k tomuto ideálu je smer pre malé a stredné podniky na Slovensku. Ale i tu sú isté podmienky: je potrebné byť invenčný a rýchly.

Invencie, to sú nápady zachytené v povetrí a zhmotnené. Podniková vedeckovýskumná základňa zanikla spolu s veľkými podnikmi. Výchova k tvorivosti musí byť preto zakotvená v pedagogickom procese minimálne stredných a vysokých škôl. Je nutné, aby naše univerzity a SAV generovali nové poznatky, ktoré študenti využijú ako konkurenčnú výhodu v praxi. Je to naša nádej.

Žiaľ, i tu možno pozorovať skôr interné rozbroje, generovanie poznatkov pre prax nie je dosť zaujímavé, je tu hra s bodovaním (scientometrické ukazovatele). Kto má viac bodov, ten je väčší vedátor. Príklad: najväčšiu váhu má publikovanie v zahraničnom vedeckom časopise (tzv. CC – Current Contents časopis), ktorý na Slovensku nenájdeme (prepočet jeho ceny na korunu je odstrašujúci). Komu tu doma pomáha takýto poznatok? Kto ho vlastne prvý použije komerčne? Musíme si uvedomiť, že poznatok vzniká tu doma za materiálnej a finančnej podpory štátu. Je štruktúra SAV a škôl vôbec prispôsobená

súčasnému stavu potrieb Slovenska? Prečo už dnes tak veľa našich študentov odchádza do Českej republiky? Nebude ich za desať rokov viac študovať v zahraničí ako doma? Musíme mať vlastnú kultúru i vedu.

Byť rýchly, to je obchodovanie s časom: dnes je čas drahší ako včera a lacnejší ako zajtra. Túto tézu je možné ľahko dokázať. Módnejšie je však hovoriť o turbulencii, o trvalom prúde zmien – to je len dôsledok, vonkajší prejav zmeny ceny času.

Mať okamžite vstupné informácie, mať informácie, ktoré umožnia fundovane sa rozhodnúť, mať prehľad o stave organizácie či štátu a procesoch (nielen v hraniciach svojho plota, ale i za jeho hranicami, teda v celom reťazci) nezávisle od toho, či je niekto chorý alebo na dovolenke. Mať informácie o trhu, zákazníkovi, o konkurencii. To sú všetko atribúty kvality fungovania. Suma sumárum: túto podmienku možno pomenovať – informačné a komunikačné technológie.

Občan Slovenskej republiky a Európskej únie, nachádzajúci sa na našom území, má mať možnosť získavať informácie bez potreby návštevy úradov, za cenu porovnateľnú s cenami telefonického spojenia. Všetky procesy, ktoré konajú pracovníci štátneho (samosprávneho) aparátu, musia byť transparentne kontrolovateľné nielen vecne, ale i v čase. Všetky firmy a organizácie majú mať tie isté možnosti v komunikácii ako občania.

Všetky dáta musia byť bezpečné technologicky aj z pohľadu zneužitia prípadnou kontrolou neautorizovanými osobami.

Korupcia a nekompetentnosť vo verejnom sektore musí byť minimalizovaná.

Školstvo vo všetkých svojich úrovniach musí zabezpečovať počítačovú gramotnosť a výučbu minimálne dvoch cudzích jazykov.

Všetky vyprodukované nové poznatky vo vysokých školách a vedeckých inštitúciách s podporou štátu musia byť v prvom rade v štátnom jazyku prístupné odbornej verejnosti, ak sú také, ktoré odborná prax v SR potrebuje. Medzinárodný vedecký výskum musí byť hradený zadávateľom úlohy.

Nerozpoznávajú sa záujmy či systémy vlády, rezortu, samosprávy, úradu XY. Neexistuje informačný systém Krajského úradu A a Krajského úradu B, kde v A je iný ako v B, sú kúpené za diametrálne inú cenu, sú riešené celkom inak, a fungujú bez integrácie medzi sebou, či inými zložkami verejného sektoru.

Informačné systémy verejnej správy musia fungovať ako jeden celok a teda i prístup občana musí byť jednoduchý. Podstata informačných technológií je homogénna a preferujú sa teda cenovo prístupnejšie riešenia a technológie, využívajú sa objemové rabaty za licencie, technológie a služby obstarávané pre celok.

Vízia má byť popísaná konkrétnymi merateľnými cieľmi. Merateľné ciele majú byť popísané v programoch, kde má každá aktivita konkrétny výstup. Aktivity, pre ktoré výstup neexistuje, sú mrhaním času a peňazí daňových poplatníkov.

Pred definíciou cieľov spojených s informatizáciou spoločnosti, a teda aj so štátnymi výdavkami s tým súvisiacimi, je však potrebné zamyslieť sa, ako v súčasnosti funguje proces verejného obstarávania. Je pravdepodobne správne vychádzať z predpokladu, že obstarávanie informačných technológií (ale nie len tých) v štátnom segmente trhu nie je koncepčné, nie je ekonomicky efektívne a nie je bezpečné.

Preto by sa prvé ciele a úlohy na ceste do eEurope^{+} mali spájať najmä s odstránením alebo minimalizovaním negatívnych vplyvov a vytvorením zdravého konkurenčného prostredia, ktoré bude nakoniec viesť k efektívnemu využívaniu dostupných zdrojov a tým aj k rýchlejšiemu približovaniu sa vyspelej Európe.

Ako prvý merateľný cieľ by malo byť vytvorenie orgánu, ktorý by z jedného miesta, akoby z Ministerstva pre informačné technológie a znalostné hospodárstvo, riadil na báze systémovej integrácie a jednotného spôsobu projektového riadenia i dokumentovania projektov znalostné hospodárstvo a informatizáciu spoločnosti. Tak by bolo možné plánovať, koordinovať, vyhodnocovať stav, riziká, kvalitu i synchronizovať jednotlivé projekty.

Čo sa týka manažmentu vedomostí, nejde samozrejme o nejakú centralizáciu vývoja a výskumu, ale o programovú podporu vytypovaných oblastí alebo projektov. V prípade informačných technológií ide najmä o efektívne narábanie so zdrojmi.

Na to nadväzuje ďalší možný cieľ. Tým by mal byť koordinovaný postup pri obstarávaní informačných technológií v štátnej správe tak, aby bolo možné dosiahnuť postupy bežné v súkromnom sektore. Ide hlavne o zabezpečenie lepších podmienok pri väčších objemoch obstarania, ako aj pri vytváraní dlhodobých zmluvných vzťahov, a to nielen vertikálne, ale aj horizontálne.

Ďalej: tvorba a zadávanie kritérií jednotlivých súťaží by mali byť v súlade s Koncepciou informatizácie Slovenska a preto ako vecné kritérium, ktorého splnenie by bolo nutnou podmienkou, by malo byť zachovanie predchádzajúcich investícií realizovaných na základe alebo spadajúcich do Koncepcie.

Nezanedbateľným hľadiskom je v tejto súvislosti aj rozdelenie dodávateľov jednotlivých projektov z pohľadu rizík pre bezpečnosť štátu. Tu ide hlavne o možnosti prístupu k viacerým strategickým informačným zdrojom, napr. jedným dodávateľom alebo viacerými dodávateľmi personálne prepojenými. Aj koordinácia z tohto pohľadu sa pravdepodobne ukáže ako dôležitý faktor, ktorý bude musieť byť počas procesu obstarávania zohľadnený.

Dôležitým cieľom by malo byť taktiež skvalitnenie práce výberových komisií a ich objektivizácia v čo najväčšej miere (napríklad povinnosťou písomne vyhodnocovať jednotlivých uchádzačov súťaže každým členom komisie), aby sa predchádzalo skratovým vyhodnocovaniam (napr. rozdielnemu vyhodnoteniu súťaže tou istou komisiou v priebehu len niekoľkých týždňov, pri nezmenených kritériách súťaže a ponukách), ktoré vznikajú pravdepodobne v súvislosti s rôznymi tlakmi.

Súčasťou tohto cieľa by mohla byť malá zmena v organizácii vyhodnocovania súťaží verejného obstarávania. Tá by spočívala v dvojkolovom systéme: v prvom kole by sa posudzovalo splnenie vecných podmienok. Uchádzači, ktorí by splnili vecné podmienky, by postúpili do druhého kola, a až tam by odovzdali cenové návrhy. Z hľadiska ekonomickej efektívnosti by takto vyhodnocovaná súťaž mala jednoznačné prednosti.

Čo sa týka vyhodnocovania súťaží, je veľmi potrebné zabezpečiť, aby štátny orgán, ktorý by mal vykonávať dozor nad procesom súťaže, teda Úrad pre verejné obstarávanie, umelo nevstupoval do súťaží, nesuploval prácu komisií (na čo asi nemá odborné kapacity) a aby v svojich rozhodnutiach nepoprel iné vlastné rozhodnutia. Jeho úlohou by malo byť stráženie procesnej stránky jednotlivých súťaží a ekonomickej efektívnosti obstarávania.

Často sa stáva, že práve nekompetentnými zásahmi subjektov, ktoré by mali dbať o čistotu a efektívnosť realizácie projektov, sa dosiahne pravý opak.

Uvedené základné ciele sú nutnými predpokladmi toho, aby bolo možné aj na úrovni štátu rýchlo a efektívne reagovať na požiadavky vyplývajúce z dnešného smerovania Európy a sveta v oblasti informačných technológií. Ich dôležitosť vynikne snáď viac na pozadí nedostatku zdrojov a malej rýchlosti napĺňania parametrov, oprávňujúcich nazývať Slovensko informatickou spoločnosťou. Realizácia týchto cieľov si vyžaduje malé úpravy zákonov. Pravdou je tiež, že splnenie uvedených cieľov vytvára len predpoklady na efektívnu realizáciu programov, ktoré už priamo povedú k informatizácii spoločnosti, napr.:

1. Saturácia školstva základným technologickým a personálnym vybavením v období troch rokov na zachytenie trendu prvej sedmičky európskych krajín.

2. Sprístupnenie nových poznatkov, vyplývajúcich z výskumu a vývoja podporovaných štátom pre čo najširšiu verejnosť prostredníctvom dostupnosti internetových uzlov.

3. Realizácia prístupu občana na „úrad“ cez internet.

Ing. Peter Maťašek
predseda predstavenstva
SLOVAKODATA, a.s.